



RHIF YMWCHWIL GYMDEITHASOL:

53/2019

DYDDIAD CYHOEDDI:

17/12/2019

Gwasanaethau Nyrsio mewn Ysgolion yng Nghymru – Adroddiad Ymchwil Cwmpasu Crynodeb

Gwasanaethau Nyrsio mewn Ysgolion yng Nghymru –
Adroddiad Cwmpasu: Crynodeb

Carwyn Greaves, Kerry KilBride a Geof Andrews, Miller
Research

Barnau ymchwilwyr a fynegir yn yr adroddiad hwn ac nid barnau
Llywodraeth Cymru o angenrheidrwydd

Am fwy o wybodaeth cysylltwch â

Is-adran Ymchwil a Gwybodaeth Gymdeithasol Gwasanaethau

Gwybodaeth a Dadansoddi

Llywodraeth Cymru

Par Cathays

Caerdydd

CF10 3NQ

E-bost: ymchwil.iechydagwasanaethaucymdeithasol@llyw.cymru

1. Crynodeb

Trosolwg o Raglen Plant Iach Cymru

- 1.1 Mae Rhaglen Plant Iach Cymru, rhaglen iechyd gyffredinol i bob teulu yng Nghymru sydd â phlant rhwng 0 a 7 mlwydd oed, wedi cael ei chyflwyno'n raddol ar draws pob bwrdd iechyd yng Nghymru ers mis Hydref 2016. Mae'r Rhaglen hon yn pennu pa gysylltiadau a drefnir y gall plant a'u teuluoedd eu disgwyl gan ymwelwyr iechyd a gweithwyr iechyd proffesiynol eraill, o'r adeg y trosglwyddir o wasanaeth mamolaeth hyd at flynyddoedd cyntaf ysgol.
- 1.2 Mae Rhaglen Plant Iach Cymru yn cynnwys cyfrifoldebau cadw gwyliadwriaeth¹ a sgrinio² am wasanaethau nyrsio mewn ysgolion a ddarperir i blant oed ysgol gynradd hyd at saith oed.
- 1.3 Er mwyn cael sail o wybodaeth ar gyfer llunio polisi yn y dyfodol ar wasanaethau nyrsio mewn ysgolion i blant y tu hwnt i saith oed, fe wnaeth Llywodraeth Cymru gomisiynu Miller Research³ i gynnal ymchwil cwmpasu i'r ffordd y caiff gwasanaethau nyrsys ysgol eu cyflwyno ar hyn o bryd mewn gwahanol leoliadau ysgol⁴ ym mhob bwrdd iechyd yng Nghymru.

Nodau ac amcanion yr ymchwil

- 1.4 Prif nod yr ymchwil oedd darparu sail dystiolaeth o wasanaethau nyrsio mewn ysgolion ar hyn o bryd yng Nghymru. Amcanion penodol yr ymchwil oedd:
 - deall beth mae rhanddeiliaid yn ei weld fel rôl a swyddogaeth gwasanaethau nyrsio mewn ysgolion

¹ Yn benodol, Adolygiad Iechyd Nyrs Ysgol, a gynigir i blant oedran dosbarth derbyn (4-5 oed) a dylai gynnwys: trosglwyddo ffurfiol neu anffurfiol o'r ymwelydd iechyd i'r nyrs ysgol, holiadur i'w gwblhau gan y rhiant/gofalwr ynghylch statws iechyd ac imiwneiddio presennol y plentyn a gwybodaeth allweddol am y gwasanaeth nyrsio mewn ysgolion a ddarperir i rieni/gofalwyr. Am fwy o fanylion, gweler: [Trosolwg o'r Rhaglen Plant Iach Cymru](#)

² Mae'n ofynnol gan Raglen Plant Iach Cymru i'r canlynol gael eu cwblhau "yn fuan ar ôl mynediad i'r ysgol" neu "erbyn 5 oed": sgrinio am nam ar y clyw, sgrinio am nam ar y golwg a'r Rhaglen Mesur Plant.

³ Roedd Miller Research eisoes wedi cael eu penodi ym mis Hydref 2017 i gyflawni gwerthusiad ffurfiannol o Raglen Plant Iach Cymru. Mae'r adroddiad o'r gwerthusiad hwn ar gael [yma](#).

⁴ Gan gynnwys ysgolion cynradd, uwchradd ac arbennig ac Unedau Cyfeirio Disgyblion.

- egluro'r gwasanaethau cyffredinol ac estynedig a gyflwynir gan nyrsys ysgol ar hyn o bryd
- darganfod unrhyw anghysondebau yn y gwasanaethau a gyflwynir, gan gynnwys enghreifftiau o'r arferion gorau
- darganfod sut caiff gwasanaethau nyrsio mewn ysgolion eu dogfennu a'u monitro ar hyn o bryd
- archwilio sut mae nyrsys ysgol yn gweithio mewn partneriaeth gyda gwasanaethau eraill
- cael barn rhanddeiliaid ar feysydd lle mae angen gwella mewn gwasanaethau nyrsio mewn ysgolion.

Methodoleg yr ymchwil

1.5 Roedd methodoleg yr ymchwil hwn yn ansoddol ei natur ac yn cynnwys:

- adolygiad desg o ddogfennaeth polisi a chanllawiau
- cyfweiliadau ffôn gydag aelodau Bwrdd Rhaglen Plant Iach Cymru⁵ a rhanddeiliaid perthnasol eraill (x7)
- cyfweiliadau ffôn gyda nyrsys ysgol arweiniol ym mhob un o'r saith bwrdd iechyd yng Nghymru^{6,7} (x8)
- cyfweiliadau ffôn gyda nyrsys ysgol o amrywiol fandiau⁸ o bob un o'r saith bwrdd iechyd lleol (x26)
- cyfweiliadau ffôn gydag ymarferwyr addysgu mewn ysgolion cynradd, uwchradd ac arbennig ac Unedau Cyfeirio Disgyblion ledled Cymru (x13).
- cyfweiliadau ffôn gyda gweithwyr iechyd proffesiynol eraill sy'n gweithio mewn ysgolion ledled Cymru (x7).

⁵ Mae Bwrdd Rhaglen Plant Iach Cymru wedi ei ffurfio o gynrychiolaeth o Lywodraeth Cymru, Fforwm Ymwelwyr Iechyd a Nyrsys Iechyd Ysgol Cymru Gyfan, Iechyd Cyhoeddus Cymru, Grŵp Imiwneiddio Cymru a rhaglen imiwneiddio a brechu Iechyd Cyhoeddus Cymru, Prif Swyddog Nyrsio Iechyd Atgenhedlol Menywod, Gwasanaeth Gwybodeg GIG Cymru ac amrywiol fyrdau Iechyd.

⁶ Mewn un achos, cynhaliwyd y cyfweiliad gyda'r rheolwr nyrsio, yn absenoldeb y nyrs ysgol arweiniol.

⁷ Yn benodol, Bwrdd Iechyd Prifysgol Abertawe Bro Morgannwg, Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan, Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro, Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf, Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda a Bwrdd Iechyd Addysgu Powys.

⁸ Mae swyddi nyrsio wedi eu cysoni â bandiau tâl Agenda ar gyfer Newid. Mae gan bob un o'r bandiau tâl nifer o bwyntiau tâl.

Canfyddiadau allweddol yr ymchwil

- 1.6 Mae'r ymchwil wedi dangos gwerth gwasanaethau nyrsio mewn ysgolion yng Nghymru yn glir iawn. Er hynny, mae'r gwasanaeth a ddarperir i ddisgyblion ysgol yn amrywio'n sylweddol ledled Cymru, o safbwynt beth a ddarperir, pwy sy'n ei ddarparu a'r graddau y gall nyrsys ysgol a gweithwyr proffesiynol eraill ddarparu cymorth dilynol i'r rheini sydd ei angen. Mae ansicrwydd hefyd ynghylch addasrwydd rhai agweddau o wasanaethau nyrsio mewn ysgolion yng Nghymru.
- 1.7 Mae'r rhaglen imiwneiddio cenedlaethol yn elfen lwyddiannus o wasanaethau nyrsio mewn ysgolion ac yn fesur iechyd ataliol hanfodol. Mae'n broses sy'n cymryd llawer o amser fodd bynnag, ac mae angen i imiwneiddio gael ei gyflwyno gan nyrsys â chymwysterau uchel Band 5 a 6⁹, ac felly'n cyfyngu ar gyfleoedd i ddefnyddio cymysgedd sgiliau.
- 1.8 Mae'r rhaglen sgrinio yn helpu adnabod yn gynnar blant sydd â phroblemau gyda'r golwg neu'r clyw; fodd bynnag, er bod y rhaglen yn cael ei chyflwyno gan ddefnyddio cymysgedd sgiliau mewn rhai ardaloedd, nid yw hynny'n digwydd ymhobman.
- 1.9 Yn gyffredinol, mae'r defnydd o gymysgedd sgiliau mewn gwasanaethau nyrsio mewn ysgolion yn amrywiol iawn, ac mae angen eglurder ar lefel genedlaethol ynghylch pa weithgareddau y dylid eu dirprwyo a pha rai na ddylid.
- 1.10 Mae'r ymchwil wedi codi cwestiynau ynghylch eglurder sail resymegol y Rhaglen Mesur Plant, yn wyneb diffyg capasiti cyffredinol i ddarparu cymorth dilynol i blant sydd o dan bwysau neu dros bwysau.
- 1.11 Mae rôl nyrsys ysgol mewn achosion diogelu hefyd wedi cael ei amau drwy'r ymchwil hwn, oherwydd y swm mawr o adnoddau y mae'n ei olygu, yn ogystal â'r ffaith mai cyfyngedig yw adnabyddiaeth nyrsys ysgol o'r plant sydd ynghlwm wrth

⁹ Mae hyn oherwydd bod imiwneiddio'n cael ei gyflwyno o dan Gyfarwyddyd Grŵp Cleifion, sy'n rhoi fframwaith cyfreithiol i alluogi rhai gweithwyr proffesiynol cofrestredig iechyd i gyflenwii a/neu gweini meddyginiaethau penodedig i grŵp a rag-ddiffiniwyd o gleifion, heb iddynt orfod gweld rhagnodydd (megis rhagnodydd sy'n feddyg neu nyrs).

achosion o'r fath, ac mewn llawer achos nid oes ganddynt adnabyddiaeth uniongyrchol o gwbl.

- 1.12 Mae galwad sylweddol ar i wasanaethau nyrsio mewn ysgolion ganolbwyntio mwy ar hybu iechyd mewn meysydd fel bwyta iach, addysg rhyw ac ysmegu, defnydd o alcohol a chyffuriau, er mwyn cyflawni rôl fwy ataliol.
- 1.13 Nid oes system ar waith ar hyn o bryd i dargedu ardaloedd o amddifadedd gyda gwasanaethau nyrsio mwy dwys mewn ysgolion yn yr un ffordd ag y caiff gwasanaethau estynedig ymwelwyr iechyd eu cyflwyno trwy Dechrau'n Deg.
- 1.14 Nid yw'n syndod fod galwad gref am fuddsoddi yng ngweithlu nyrsio ysgolion yn gyffredinol yn wyneb y galwadau cynyddol ar y gwasanaeth o ran diogelu, yr ymrwymiad a bennir ym mholisi allweddol Llywodraeth Cymru i fuddsoddi mewn atal, a'r pwyslais cynyddol ar salwch meddwl.

Goblygiadau i wasanaethau nyrsio mewn ysgolion yn y dyfodol

- 1.15 Ar sail y canfyddiadau a amlinellir yma, mae rhai mesurau allweddol y gallai Llywodraeth Cymru a rhanddeiliaid eraill eu mabwysiadu i wella gwasanaethau nyrsio mewn ysgolion yng Nghymru. Mae'r rhain yn cynnwys:
 - Ailedrych ar sail resymegol y Rhaglen Mesur Plant gyda rhanddeiliaid perthnasol, cenedlaethol ac o fyrddau iechyd¹⁰ ac, os yn addas, cytuno ar fesurau dilynol safonedig i'w cymryd gan dimau nyrsys ysgol mewn perthynas â phlant sydd y tu allan i bamedrau pwysau iach.
 - Gweithio gyda gwasanaethau cymdeithasol a rhanddeiliaid eraill i ystyried perthnasedd a gwerth cyfraniad nyrsys ysgol mewn achosion diogelu ac, os yn addas, cytuno ar y lefel addas o gyfraniad gan nyrsys ysgol yn y dyfodol.
 - Diffinio rhaglen isafswm addas o weithgareddau hybu iechyd i gael eu cyflawni gan wasanaethau nyrsio mewn ysgolion ym mhob rhan o Gymru.
 - Cynnal archwiliad cynhwysfawr o dimau nyrsio mewn ysgolion ledled Cymru i amlygu graddau bylchau a phrinder mewn staff ac adnoddau¹¹.

¹⁰ Er enghraifft, Bwrdd Rhaglen Plant Iach Cymru a nyrsys ysgol arweiniol ym mhob bwrdd iechyd.

¹¹ Gellid gwneud hyn yn fewnol gan bob nyrs ysgol arweiniol, gan ddefnyddio pro forma safonedig a ddatblygwyd yn genedlaethol.

- Diffinio strwythur staffio delfrydol sy'n seiliedig ar gymysgedd addas o sgiliau ac egwyddorion Gofal Iechyd Darbodus.
- Cyflwyno system ffurfiol o fonitro a gwerthuso gwasanaethau nyrsio mewn ysgolion, gan gynnwys dangosyddion perfformiad allweddol perthnasol ac ystyrlon.
- Archwilio dewisiadau ar gyfer sicrhau bod byrddau iechyd yn buddsoddi yn y staff a'r adnoddau angenrheidiol i weithredu'r rhaglen imiwneiddio cenedlaethol, y rhaglen sgrinio a'r rhaglen o isafswm diffiniedig o hybu iechyd¹².
- Ystyried cyfleoedd am raglen genedlaethol sy'n darparu cymorth dwysach trwy wasanaethau nyrsio mewn ysgolion mewn ardaloedd o amddifadedd uchel a/neu cinio ysgol am ddim.

¹² Ac, os yw'n briodol, y Rhaglen Mesur Plant a'r cyfrifoldebau diogelu angenrheidiol.